

ВЕШТИНА ПИСАЊА ДУГИХ ПЕСАМА

Тања Ступар Трифуновић, *Мјесџа љгје љочинье све исљочейќа*, Културни центар Војводине „Милош Црњански”, Нови Сад 2019

Изабране и нове песме¹ Тање Ступар Трифуновић пружају први потпунији увид у њено песништво. Упркос томе што у биографији каже да је објавила пет збирки песама, у књизи се налази избор из три², међу којима је онај из најновије и најзрелије песничке књиге *Размножавање домаћих животиња*, најобимнији. Још једна битна ствар је то што су претходне две књиге, *О чему мисле варвари док доручкују* и *Главни јунак је човек који се заљубљује у несрећу*, објављене 2008. и 2010. године. Није овде реч само о песничком сазревању већ и о томе да је песникиња успешно истраживала и друге књижевне жанрове, па је за роман *Сајгови у мајчиној ујџроби* добила и Награду Европске уније за књижевност. Ово искуство је битно да би се дефинисао развојни пут Тање Ступар Трифуновић као песникиње. Најочљивија особина њених песама је то да су дугачке. Код ње готово да нема минијатура, а већина песама се протеже на неколико страна. Писање дугачке песме поставља неколико проблема пред песника. Пре свега, како одржати интензитет, како то што песма обично каже кратко и сажето проширити али тако да се не изгубе специфично песнички квалитети текста и да песма не падне у прозу. То песникиња обично решава постављањем одређене драмске ситуације, али не простог дијалога, већ потпуног осмишљавања времена, места, повода том разговору, а онда се нешто од тога – време, место или повод прећути. Као једноставан пример може послужити песма „Киша” из циклуса „Разговори са психијатром” (овде је класификација шта је песма а шта циклус искључиво моја, пошто се такође оно што сам назвао песмом може назвати одељком песме, а не делом циклуса):

Киша пада дуго и упорно
Сасвим тривијална и тачна реченица
Да
Одговарам на постављено питање
Да ли вас је то промијенило госпођо
Он мисли да све зна и све разумије
Диван је у кожној фотељи самопоуздан мек
Али то вам не могу испричати кажем му
То је пуније и празније од ријечи

¹ Нове песме нису ушле у анализу у овом тексту због тога што се таквим делима обично не зна прави статус, најчешће нису у коначном облику, не зна се контекст збирке у којој ће се налазити нити хоће ли се налазити и, за разлику од осталих песама у оваквим књигама, нису најбоље из те целине.

² Занемарујем две песме из прве или друге књиге (не може се рећи које пошто песникиња не наводи збирке песама у биографији).

Први стих може се узети као класичан опис. Међутим, у другоме се види да је у питању нешто што лирски субјект саставља, подстакнут посматрањем кише или размишљајући о некој киши у неком делу, и одмах одбацује као „Сасвим тривијалну и тачну реченицу”. Потом лирски субјект некоме одговара „Да”. Кома, то знамо из наслова циклуса – психијатру. На шта, не знамо, мада нам у свести још увек лебде прва два стиха. Тако, мада знамо да то није питање које психијатар поставља, ипак делом свести верујемо да се констатација из другог стиха потврђује. Чујемо следеће питање: „Да ли вас је то промијенило госпођо”. И даље не знамо шта то, а она мисао из прва два стиха сада се поново укључује у игру и прави једва свесну асоцијацију да некога може да промени то што је „киша пада дуго и упорно” тривијална и тачна реченица. Затим се мисли окрећу психијатру, прво се потцењује његова способност да помогне, „разумије”, а разумевање је за жену особина коју тражи од мушкарца. Тако у следећем стиху имамо опис психијатра као мушкарца, процењивање његове привлачности али са благом нијансом мајчинства. Његово самопоуздање је у контрасту са његовом мекоћом, тако да се она заштитнички поставља према њему. Она је та која њему треба нешто да каже. У завршна два стиха то и чини. Поновно проблематизовање могућности коју дају речи заокружује песму. Ствари које се речима могу изрећи су тривијалне и тачне, оно што се не може рећи је оно што се тиче најтананијих процеса у човеку, оних о којима једино и вреди нешто рећи. Они су у песми само наговештени, њеним односом према речима, према мушкарцима, према ауторитету. И све те ствари нису речене речима већ оним прећутаним. Ако се уз то дода да овај циклус има шест делова који мозаично граде једну сложенију слику, онда се види сложеност поступка Тање Ступар Трифуновић, макар у свом основном виду.

После искуства са писањем романа, песникиња добија више поверења у језик па ће песме из *Размножавања домаћих животиња* имати богатији, слободнији и прилично метафоричан језик, а за основу ће имати јаку наративну линију. Рецимо, у песми „Желим да живим у малом граду” говори о љубави две жене, њиховим свађама, авантурама са другим женама и морнарима. Овде треба имати у виду да је следећа песникињина књига, *Оћкако сам куйила лабуга*, хомеоротски роман и да се аутобиографски елементи који се могу ишчитати из једног ишчитавају и из другог дела. Песма почиње као бајка: „Била једном једна љубав као бродолом као туче пијаних морнара”. Насупрот стиху „Киша пада дуго и упорно” овај је сликовит и поетичан. Међутим, то га не чини мање тривијалним, пошто су поређења банална. Стих добија на тежини када се схвати да ово заправо нису само поређења већ елементи приче. Мали приморски град на који као да су јунакиње насукане пун је агресивних морнара, сексуалних предатора. Ова прича је највероватније реализована метафора првог стиха. Улажење у песникињину биографију

овде је небитно. Увек има других људи који су ту да поремете односе између две особе. Други стих – „ти мене веслом ја тебе веслом у главу” развија слику из првог стиха, тако да сада имамо три нивоа значења – банално поређење, причу о морнарима, причу о сукобу две особе који се пројектује на њихову околину („поцепано једро”, „вјетар шиба”, „галебови остављају своја анђеоска пера и свој ђавољи измет”). Чак се и тај опис раздваја на два паралелна тока: „док напољу грми у потпалубљу су два зеца склупчана / уз крзно једно другом” – спољашњи сукоб и унутрашња приврженост. Али док зечеви тако леже, сваки се нада да ће онај други бити вечера гладним морнарима. И тако из стиха у стих, Тања Ступар Трифуновић гради песничку слику која никако није коначна, која никада не долази до закључка већ увек иде даље, развијајући се и дајући нови смисао ономе што је речено раније. Отуда механизам на којем гради дуге песме никада не застане, никада не постаје прозаичан или досадан. Уз све то, ово је песма која садржи ведрину, наду у то да ће једна жена на том острву живети дуго и чекати другу кад се са путовања врати кући. Позиционирање себе као статичне а своје љубавнице као оне која се креће, која има авантуре, нешто је што се може протумачити на основу других песама ове збирке, као и романа, па се онда може узети да је она старија љубавница. Упркос томе, карактеристично је да у хомеротским песмама нема никаквог мајчинског приступа какав смо приметили у песми о психијатру. Детињастост као да је резервисана само за мушкарце. Ипак, време које пролази од лирске јунакиње прави старицу, а од њене љубавнице зрелу жену. Отуда страх од старости, проласка времена, који је код ове песникиње био честа тема и у песмама другачијег типа: „желим да завучем руку дубоко у тебе и померим све сатове”.

Та тема суровости времена детаљно је обрађена у песми „Места на којима све почиње”. Овде је реч дата млађој љубавници, али је јасно да она није она са којом би се песникиња идентификовала. Млада жена је критикује што пише песме, сматра то губљењем времена и губљењем способности за практично. Овде она партнерку види као инфантилну и каже јој да јој не треба „нарасла сујета док дјевојчице уздишу над ријечима / тако згодно уметнутим међу страницама књиге / њихових груди и ногу”. Посебно је озбиљна критика поезије као превазиђене, као нечега што не занима млађе генерације. О њеној старости говори у библијским („преживела си потоп”), историјским (рат, шизму) и животним (шизофренију, брак) терминима. Мислим да није наодмет напоменути да шизофренија овде можда није тек убачена да би се обогатила слика већ је можда реч о нечему што је песникиња заиста преживела и могуће је да је одатле настала песма психијатру. Напомињем ово не да бих чепркао по песникињиној биографији, већ да бих указао на потенцијалну ширину тема које су овим песмама обухваћене, као и на песникињину склоност да говори баш о оним стварима о којима се најчешће ћути.

У наставку песме, млада жена лирску јунакињу учи о снази коју мора да има да би преживела међу животињама. Мора бити мачка која граби. Осећањима и песмама не може више нико да се освоји: „Дошло је доба када праведници узмичу пред гладнима / неки на своје ноге обувају дубоке чизме / и газе са њима газе по туђим образима / по дјечијим прстима / газе ситне животиње и косе дјевојака и долазе да прегазе свијет”. У таквом свету нема смисла писати песме: „Живи стара ионако си половна роба / Боље је да те трошимо док још има што да се троши / Док још има исправних дијелова / Док још ниси сва покварена као твоје мисли / Негдје си топла и мека / Још увијек / постоје мјеста на којима почиње све из почетка / додирни их стара”. У раној песми „Иза поноћи” стоје стихови: „Радила сам разне просјечне гадости као и сав / свијет око мене”. У овој се каже да ће ускоро бити сва покварена. Постоји одређена веза и развој у овим песмама. У раном циклусу „Случајеви” описују се сексуалне жудње разних ликова. Када лирски субјект проговори о себи, каже: „Мој случај није ништа посебно он јако жуди бити / обичан мали неприметан случај / јер зна да само обичност обуздава вријеме и држи / зауздане демоне уништења”. Тиме контрастира себе и остале описане случајеве. Овде она треба да се „троши док још има што да се троши”. Постоји одређени континуитет у овим песмама. И тај континуитет на нивоу целог дела функционише као на нивоу песме. Реч је о сталном преиспитивању, о дијалектици, драми ових песама. И мада без сваке сумње на нивоу песме, па и збирке, постоји одређена доза промишљености, она не може постојати на нивоу десетогодишњег песничког рада. Не може, осим ако је песникиња опседнута појединим темама, ако је бављење њима за њу важно колико и само писање, тако да би писање о нечему другом било за њу потпуно небитно. Наравно, не треба сметнути с ума да, осим тога што је избор песама, ова књига је и књига за читање, тако да се песникиња могла водити праћењем ових мотива од раних до каснијих песама не би ли од старих песама сачинила нову збирку. Ипак, ту је пре свега самоиспитивање. Испитивање свог става о неким темама, испитивање поетичких начела и испитивање промена после неких значајних животних искустава. Песничко зрење које иде упоредо са тим дозвољава да се генеза песничког поступка Тање Ступар Трифуновић испита од онога шта је у почетку замишљено да је потребно написати до онога шта се у међувремену схватило да се мора написати. Овим мислим и на формалну и на тематску раван. Ипак, ни до чега од овога не би дошло да није реч о изузетној личности. У последње време се све чешће заборавља чињеница да иза сваког дела стоји личност. Пре него од знања и рада, па чак и пре него од песничке вештине, управо од те личности зависи колико ће песме бити добре. Отуда се Тања Ступар Трифуновић показује добро у свим жанровима. А као песникиња спада у оне најређе.

Никола Д. ЖИВАНОВИЋ
cemupesnici@gmail.com